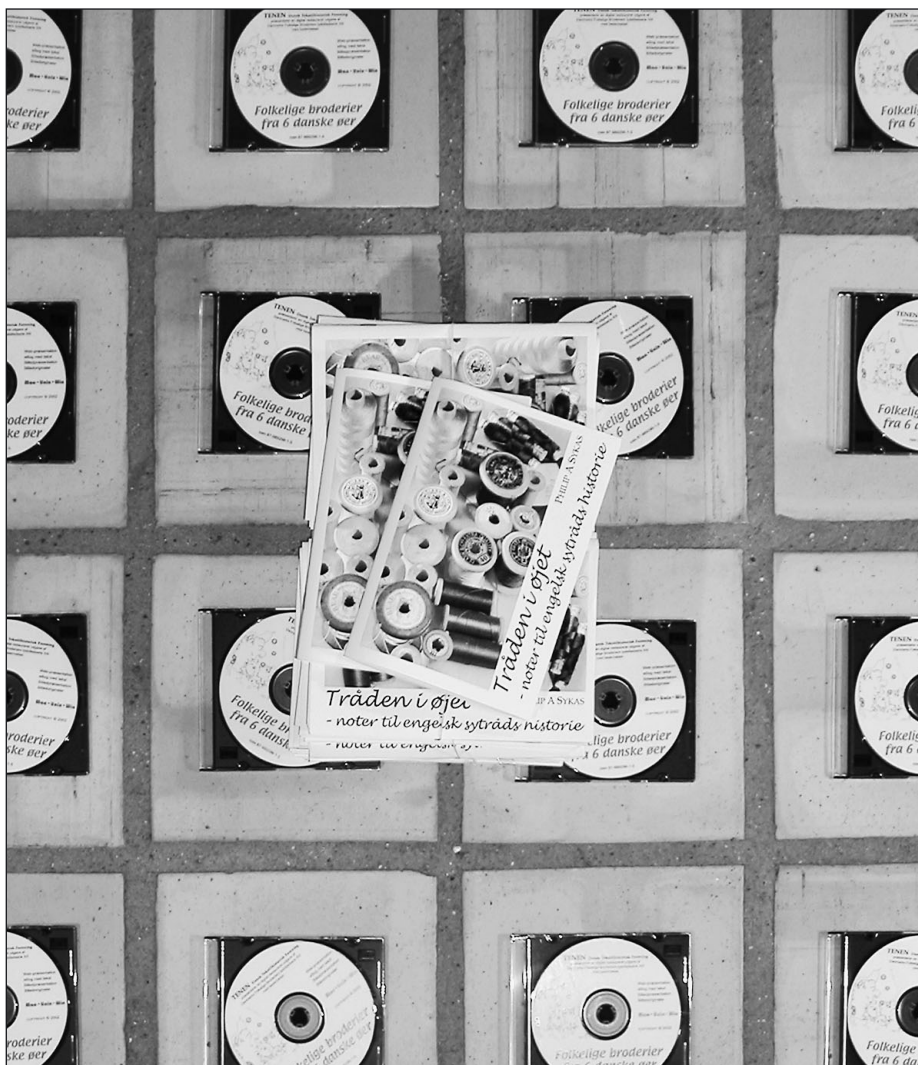

TENEN

Dansk Tekstilhistorisk Forening

13. årgang, nr. 3

Vinter 2003

Indhold:

TENEN holder generalforsamling på Gl. Estrup	side 3
Formandens beretning	side 4
Tipu's krigsjakke	side 6
Urinen skal være fra mænd, der drikker stærke drikke	side 12
Juletur	side 17
Tilbageblik med refleksion om museum og broderi	side 18
Gammel dansk vævebog på universitet i Arizona	side 23
Artikelregistrering	side 24
Boganmeldelser	side 26
TENENs udgivelser ultimo 2002	side 30
Udstillingsbillede	side 32
Arrangements- og udstillingskalender	side 33
Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.	side 35

TENEN Dansk Tekstilhistorisk Forening

Formand: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55
Næstformand: Lone de Hemmer Egeberg, Gærdet 12, 3460 Birkerød, telefon 45 81 15 97
Kasserer: Anni Mejdahl, Nibsbjergvej 10, 7500 Holstebro, telefon 97 42 37 86
Giro nummer: 143-0130

Medlemsskab tegnes hos kassereren. I 2002/2003 er prisen pr. år 175 kr.
Medlemmer får tilsendt tidskriftet TENEN.

Tidsskriftet TENEN

Redaktion: Hanne Frøsig Dalgaard, Bredebovej 33, 6.tv, 2800 Lyngby, telefon 45 88 32 67,
ePost hfd@vip.cybercity.dk • Lone de Hemmer Egeberg, telefon 45 81 15 97,
ePost vdblom@worldonline.dk • Vibeke og Frits Lilbæk, telefon 48 17 16 47,
ePost vofl@get2net.dk

TENEN udkommer fire gange om året – sidst i månederne juli, oktober, januar og april.
Deadline for redaktionelt stof er seks uger før eller efter aftale med redaktionen.
Artikler og indlæg sendes til Hanne Frøsig Dalgaard
– meget gerne maskinskrevet, på diskette eller med ePost.

Annoncepriser: 1/1 side: 525 kr. 1/2 side: 300 kr. 1/4 side: 185 kr. 1/8 side: 135 kr.

Sats og billedbehandling: Frits Lilbæk • Digitaltryk: VesterKopi • ISSN: 0906-9526

Copyright © TENEN og forfatterne • 03.02.2003.

Ældre numre af TENEN kan købes ved henvendelse til foreningens kasserer
– så længe lager haves. Prisen er 45 kr.

Flytning meddeles til Post Danmark. Husk at skrive, at du abonnerer på
TENEN, blad nr. 03200 og oplys dit medlemsnummer.

TENEN holder generalforsamling på Gl. Estrup - lørdag den 15. marts 2003 kl. 13:45

Den årlige generalforsamling i TENEN – Dansk Tekstilhistorisk Forening afholdes på Jyllands Herregårdsmuseum Gl. Estrup i Auning lørdag den 15. marts 2003 kl. 13:45.

Tilrejse:

Tog fra Københavns Hovedbanegård klokken 6:00, fra Esbjerg 6:55, fra Frederikshavn 7:17. I Randers skift til bus nr. 212 mod Ebeltoft kl. 9:59. Bussen standser ved Gl. Estrup et par minutter før ankomsten til Auning, der er kl. 10:36.

Program:

- Kl. 10.50: Samling ved hovedindgangen til Herregårdsmuseet.
Kl. 11.00: Rundvisning på Herregårdsmuseet ved museumsinspektør Brita Andersen med hovedvægt på besigtigelse af gobelinerne i Riddersalen.
Kl. 12.30: Frokost: Buffet inkl. 1 vand eller øl i landbrugsmuseets restaurant "Den gamle Stald" ved hovedindgangen.
Kl. 13.45: TENENs generalforsamling:
Dagsorden ifølge vedtægterne:
1. Valg af dirigent.
2. Navneopråb.
3. Formandens beretning. Den er trykt i dette nummer af TENEN.
4. Godkendelse af formandens beretning.

5. *Indkomne forslag der har betydning for budget.*
6. *Fremlæggelse af revideret regnskab og budget.*
7. *Fastsættelse af kontingent.*
8. *Valg til bestyrelse for 2 år ad gangen, i lige år vælges 4 bestyrelsesmedlemmer og i ulige år vælges 3 bestyrelsesmedlemmer. På valg er: Annet Laursen Skjelsager, Anni Mejdahl og Bent Bille, der alle modtager genvalg.*
9. *Valg af revisor og 2 bestyrelsessuppleanter for 1 år.*
10. *Øvrige indkomne forslag.*
11. *Eventuelt.*
- 11a. *Kaffe. TENEN er vært ved kaffen.*
12. *Kulturelt tekstilt indslag – kl. 11:00 (se ovenfor).*

Referent er et medlem af TENENs bestyrelse. Referatet underskrives af dirigenten og bringes i førstkommende medlemsblad.

Kl. 15.00:

Kaffe.

Derefter mulighed for besøg i Landbrugsmuseet eller Herregårdsmuseet.

Hjemrejse:

Kl. 16.59: Afgang bus 212 mod Randers med togforbindelser.

Pris 200 kr., som indbetales senest den 1. marts 2003 på TENENs giro 143-0130 med tydelig angivelse af navn. Beløbet dækker entré, rundvisning og frokost.

Kontaktperson: Anni Mejdahl, tlf. 97 42 37 86.

Der vil på generalforsamlingen være mulighed for at købe de to nyudgivelser CD-rom og Sytråds-historie til introduktionsprisen for medlemmer – 150 kr. for dem begge.

Formandens beretning:

År 2002 blev et meget arbejdsomt år for bestyrelsen

Vi var så heldige i blad nr. 50 at kunne præsentere TENENs første udgivelser:

I december blev den længe ønskede CD-rom med lysbilledserien "Danmarks Folkelige Broderier fra 6 danske øer" færdig. Det har været et kæmpearbejde udført af Vibeke og Frits Lilbæk. Den er i første omgang tilbudt til foreningens medlemmer, senere håber vi at bl.a. museumsbutikker vil være interesserede i at forhandle den. Det er en

meget flot CD, hvorpå der også blev plads til 25 af de små enkelt-side artikler i farver fra vores blad. Hvis man ikke selv har en PC at se den på, kan man tage den med på biblioteket som de fleste steder vil kunne vise den.

"Tråden i øjet – noter til engelsk sytråds historie" af Philip A Sykas, oversat af Lone de Hemmer Egeberg, sats og billedbehandling af Frits Lilbæk, nåede også at udkomme i december. Det er meget spæn-

dende at få kortlagt dette emne og et smukt arbejde.

*

Der arbejdes videre på forklædebo-gen og et hefte med luksusforordningerne.

Det lykkedes at fremstille en ny PR-tryksag, som alle er velkomne til at rekvirere til uddeling. Den kan fx lægges ud på biblioteker, sendes til tekstilinteresserede venner og bekendte. Henvend jer blot til formanden, som så straks sender et passende antal.

*

Vi har haft to gode ture i København:

I februar hos Foreningen til Folkedansens Fremme, hvor der også var demonstration af fletning med menneskehår.

Juleturen i november faldt på dagen før Strøgets 40 års jubilæum som gågade, så det var en meget festlig dag, og der var næsten ufremkommeligt på grund af de mange mennesker, men vi fik da besøgt de to håndarbejdsbutikker: Broderi Antik og Håndarbejdets Fremme Galleri.

I august gik skovturen til Damåkra Väveri, Ystad Museum, Strikkemaskinemuseet i Sövdeborg samt Hembygdgården Lilla Röd-da. Vi nåede at se en masse samt at nyde den smukke natur ved strand og skov. Det var en dejlig tur i mildt sommervejr. Disse ture er meget godt refereret i vores blad. Det er herligt, at deltagerne vil påtage sig det arbejde, som det er at arrangere turene og at få skrevet om det som vi ser, også selv om det foregår på svensk.

*

Der er som sædvanligt udkommet fire blade i år, og det blev derfor til blad nr. 50 = 13. årgang nr. 2 dette efterår. Det er fantastisk, at bladet stadig bliver bedre. Udviklingen fra de første blade er utrolig. Det er et meget stort arbejde, redaktionen yder og helt nødvendigt for en landsforening, da det er den eneste måde, hvorpå vi alle kan mødes.

Sædvanligvis kommer der 20-45 deltagere til vore ture og arrangementer ud af en medlemskreds på knap 200. Bladets oplag er på 300 eksemplarer. Der kommer mange breve og telefonsamtaler med roser, stor tak til redaktionen.

*

Som 12½ års jubilæumsgave blev der i november sendt brev til de 25 medlemmer, som har været medlem siden foreningens start, om at de kunne forære årgang nr. 13 til en bekendt, og tilbudet er blevet godt modtaget.

*

Ved sidste generalforsamling fik vi igen valgt en repræsentant fra Fyn: Bent Bille, som straks måtte i funktion, da Anne-Marie Keblov Bernsted desværre måtte opgive sin plads i vores bestyrelse på grund af for stort arbejdspres i sit erhverv som konservator.

Vi har i år haft 4 bestyrelsesmøder. Af hensyn til økonomien har de tre været på Sjælland og et på Fyn. Jeg vil her benytte lejligheden til at sige en stor tak til alle, som i årets løb har bidraget til foreningens drift og trivsel og ser frem til mange gode år for TENEN.

På bestyrelsens vegne:
Annet Laursen Skjelsager

Tipu's krigsjakke

– en rustning fremstillet af verdens fineste og blødeste uld

Tipu, sultan i Mysore 1782-1799, var en stor leder, der iværksatte landbrugsreformer og udviklede landets handel. Englænderne i Indien betragtede ham imidlertid som en grusom tyran, der lagde dem store hindringer i vejen, og efter en langvarig belejring af hans palads blev han fundet død tidligt om morgenen den 3. maj 1799.

Frihedskæmper eller tyrannisk hersker? Myterne om denne omstridte person opstod snart og lever endnu 200 år senere. The Tipu Sultan Research Institute and Museum at Srirangapatna blev grundlagt i 1983 med det formål at samle og formidle viden og om muligt korrigere nogle af disse myter.

Mange af hans ejendele blev taget som krigsbytte og kom i engelsk varetægt – for at forhindre mytedannelse og relikvietilbedelse blandt hans muslimske efterfølgere. Navnet Tipu betyder tiger på kanaresisk, og han identificerede sig med dette dyr ved bl.a. at bestille en mekanisk tiger, der kunne brøle som et vildt dyr og skrigesom den angrebne englænder under den. Den kan i dag ses på Victoria & Albert Museum (V&A) i London.

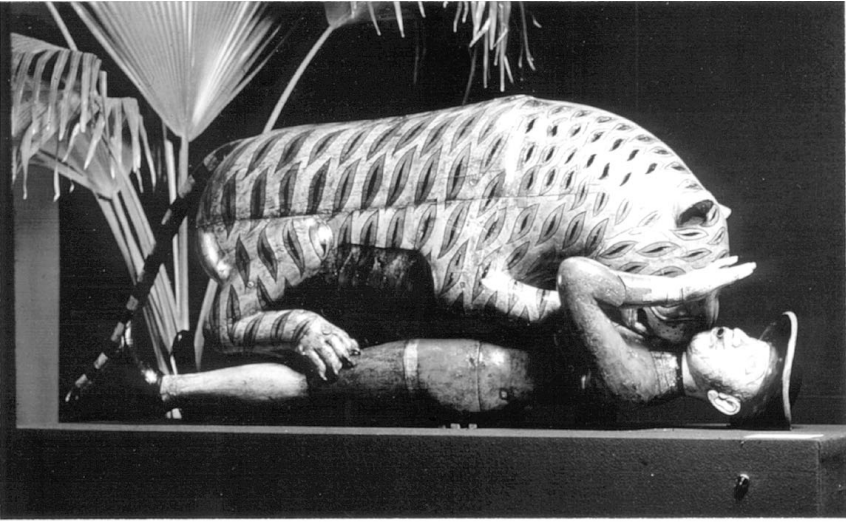
På Windsor Castle findes to quiltede krigsjakker, to hjelme, fire bannere, et broderet pilekogger, harnisk og et lille skjold, og denne samling kaldet Tipu's Kit, blev mit værksted i 1971 bedt om at konservere. Alle 11 genstande blev konserveret efter behov, og det er den ene af de to krigsjakker, jeg her vil beskrive nærmere, da den viste sig

at bestå af mange lag pashmina sjaler som beskyttelse mod sabelhug. Derfor kaldes den en krigsjakke, og den var i sin tid med til at identificere liget af Tipu.

En højrød jakke med mange lag

Denne jakke havde voldt os størst hovedbrud og blev gemt til sidst, for at give os mere tid til at undersøge og overveje, hvordan konserveringen skulle gribes an. Vi læste atter beretningen om, hvordan Tipu's lig blev fundet dagen efter paladsets indtagelse. Vi kunne ikke få jakkens tilstand til at passe med det beskrevne. Vi havde en fornemmelse af, at der var noget forkert ved det højrøde yderstof. Vi havde fået oplyst, at den havde medvirket til identifikationen af Tipu, da han blev fundet ved paladsets vandport, og at den herefter var blevet rensset i et nærliggende vandløb, men vi havde ingen forestilling om, hvad den vatterede jakke ville afsløre.

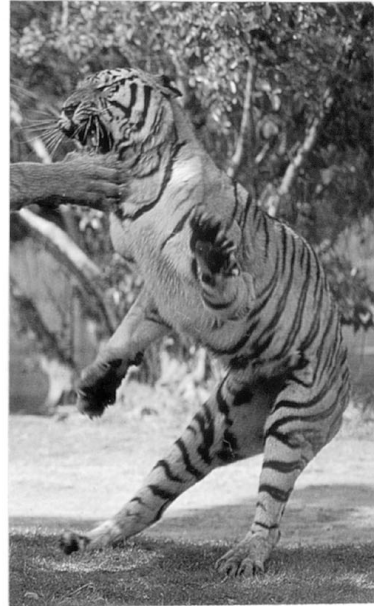
Jakken er skåret i ét stykke og med skrånende sidesømme, der giver lidt vidde forneden. Siderne er åbne halvvejs fra livet og ned. Foran lukkes den med gule silkesnøre og kvaster. Yderstoffet er en meget slidt karmoisinrød damask, under hvilken man kunne se en lyserød satin i halvsilke (silketrend med bomuldsislæt) brocheret med kulørte blomster. Kun den øverste del af stoffet var tilstrækkelig intakt til at man kunne se damaskmønsteret. Jakken var foret med et lær-

Tiger's Tiger at the Victoria and Albert Museum. (A painted wood effigy made in Sri
 Rangapatnam. (* Taken by British Forces in 1799, presented to East India Company and
 later transferred to the Victoria and Albert Museum. (* Anglistisk to Serinjapattam)

Banner with stylized tiger stripes. KF Photo (600)
 BUBRIES

Real Tiger stripes

Fra Karen Finchs fotoalbum: Tipus tiger øverst. Nederst stiliserede og ægte tigerstriber .

redsvævet stof i lyserød spun silke kantet med grønne bånd skåret på skrå. Yderkanterne var afsluttet med snorekant af samme stof skåret på skrå. Kantningen var udført over en kraftig bomuldssnor, som havde trukket sig sammen og forskubbet silkeforet adskillige steder.

Det yderste højrode lag, der lignede europæisk damask og havde givet jakken navn, var meget slidt, men havde været med til at bevare den underliggende indiske brokade, som ansås for at være original. Efter samråd med the Surveyor of Her Majesty's Works of Art besluttede vi at fjerne resterne af damask sammen med kantningen bestående af betrukket bomuldssnor – en mode der blev populær i 1820'erne. Både den højrode damask og det lyserøde silkefor kantet med en enkel bort af grøn silke var fæstet til snorens betræk.

Da stingene blev pillet op, deltes quilten i to lag – et ydre lag til hvilket den indiske brokade var næstet og et indre, som det originale for var fastgjort på. Hen over begge de originale lag løb umiskendelige spor af, at de var blevet rensset i vand. Derimod bar den røde damask yderst ikke spor af rensning i vand og var følgelig tilføjet senere. Det ydre originale lag fremviste et stort stykke af et rødt sjal med broderet skrift og adskillige borter vævet i brocheringsteknik på en trend sat op til kiper. På bagsiden af det inderste lag var der endnu et lag med et broderet motiv. På forsiden af dette lag var der utallige fragmenter af andre sjaler, alle fastholdt af quiltesting.

Vi stod helt klart overfor adskillige overraskelser. Lige så klart var

det, at de var af en art, som gjorde det nødvendigt at dele dem med andre med interesse i Sultan Tipu og indiske tekstiler, først og fremmest kunden, the Lord Chamberlain's Office. De foreslog, at jeg kontaktede the Tower of London, hvis våbenekspert Russell Robinson straks aflagde besøg.

Han fortalte os, at quiltede krigsjakker beskrives som jakker bestående af 40 eller 60 lag, men at han aldrig før havde haft lejlighed til at tælle lagene. Vi gik straks i gang og konstaterede, at der nok var 23 hele lag af fin musselin, før man kom til lagene af sjaler, og at der ikke var nogen hele lag af sjaler, men derimod mange større og mindre fragmenter, som ikke alle kunne opgøres, da de skjulte sig inden i quiltingen. Da vi havde optalt mere end 40, begyndte vi at spekulere på, om fremstillerne havde beskrevet den som en jakke af 60 lag ved at tælle hvert fragment som et lag.

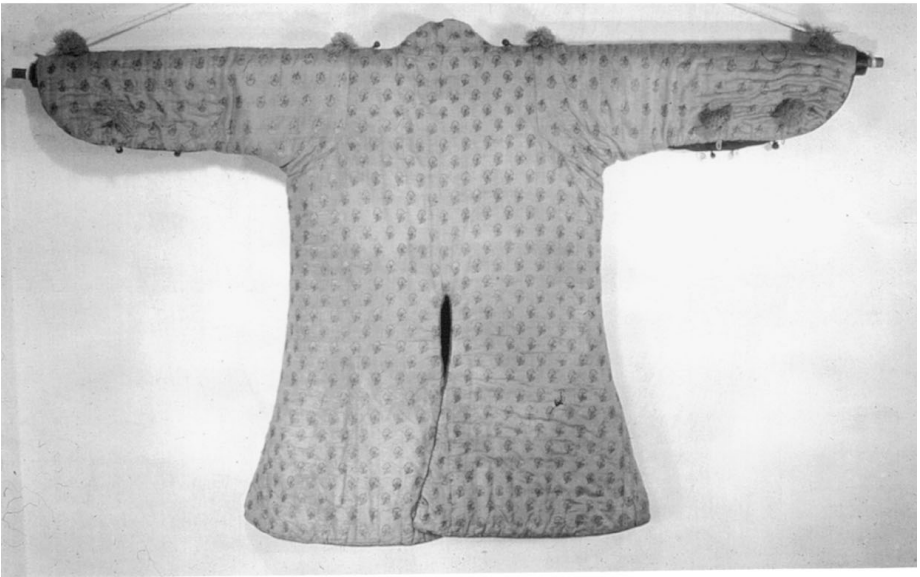
The Indian Section på V&A havde vist projektet stor interesse og inspektøren for Oriental Department sørgede for, at hans kollega Veronica Murphy kom og så på jakken. Af hende fik vi at vide, at fragmenterne stammede fra pashmina (gedehårs) sjaler fra Kashmir fra 1600- og 1700-tallet – i virkeligheden kunne nogle af fragmenterne have været mere end 100 år gamle, da de blev genbrugt i krigsjakken, men de fleste var næppe mere end 20 år gamle på det tidspunkt.

De fint tegnede mønstre var sjældne – og de ville måske aldrig mere kunne ses når jakken var repareret og samlet igen, skønt de kunne vise sig uvurderlige for sam-

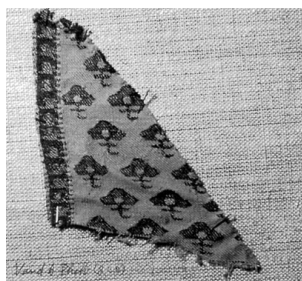

Front of quilted Warcoat. Note original brocaded fabric under worn outer cover.
K F Photo (LCO)

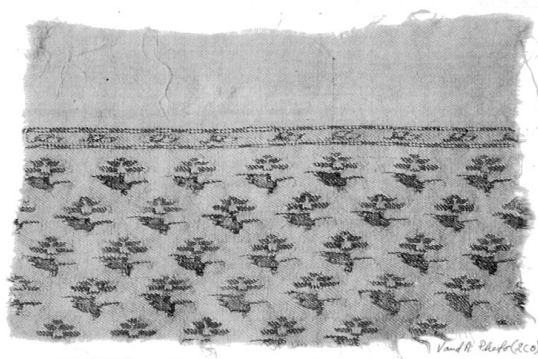
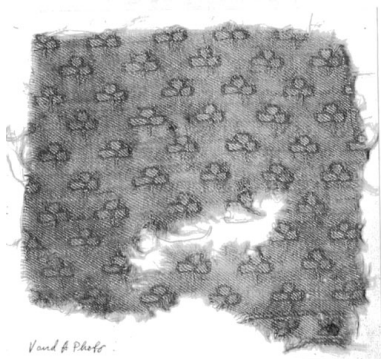

Back of quilted warcoat with the worn outer cover removed. After conservation.
K F Photo (LCO)

Fra Karen Finchs fotoalbum: Tipus krigsjakke før og efter konservering.

Patches with small flower designs.
Note how the coloured supplementary weft is laid in dayside the ground weaver weft.
Note the unobtrusive selvage on the patch on the left.

Fra Karen Finchs fotoalbum: Sjalsfragmenter med små blomstermotiver.

menlignende studier af både kendt materiale og eventuelle fremtidige fund. Inspektøren beskrev fundet som at grave i arkæologiske lag, og vi begyndte alle at spekulere over, hvad der kunne gemme sig i andre quiltede rustninger.

Da the Lord Chamberlain's Office hørte om mønstrenes sjældenhed, gav de os generøst tilladelse til at fjerne ét fragment af hvert sjalsmønster for at give det til V&A. Det lykkedes at udtage omkring 25 stykker, uden at det gik ud over quilte stikningen – vi kunne naturligvis ikke gøre noget som ville ødelægge strukturen som sådan. Efter mit bedste skøn repræsenterer disse stykker alle de fundne mønstre i jakken.

Sjalsfragmenter, garn og teknikker

Bortset fra de to store stykker varierer fragmenterne i længde fra 10 cm til omkring 30, og i bredde mellem 8 og 12 cm. Måske blev de skåret i små stykker for at give dragten fleksibilitet? Alle var vævet af fine pashmina garner med omkring 40 trendtråde pr cm. De fleste var vævet i 2/2 kiper, men i hvert fald ét var vævet i en 2/1 kiper. De fleste mønstre var udført i farver, men ét havde mønster i sort. Jernet der var brugt ved indfarvning havde fået det meste af mønsteret til at forsvinde og efterladt det ufarvede garn i bundvævningen – både trend og islæt. De fleste bundvævninger var i naturfarve, men nogle var far-

vede – lyserød, lys orange, en god farveægte rød. Mønstrene viste adskillige andre farver – gul, grøn, blå. Mønstrene var lagt ind i den kipervævede bund i en slags brochering. De sjaler, som fragmenterne hidrørte fra, må være vævet på skaftevæve med en eller flere vævere siddende side om side. Som ved gobelin er mønstrene blevet vævet med bagsiden opad. I *The Kashmir Shawl* (1973) gengiver John Irwin en illustration af mønstertegnere og vævere, og beskriver hvordan en farve-leder udråber hver enkelt farve, der skal bruges i mønsteret og hvor mange trendtråde, der skal dækkes. Vævemesteren har på forhånd noteret dette til væveren i en slags stenografi.

Der var to eksempler på broderi i vatteringen. Begge var udført med rød og grøn silke på en naturfarvet kipervævet bund. Det ene var det store stykke broderet med blomster, som dækkede fragmenterne i vatteringens indre lag; det andet

havde et mønster af de båndornamenter, der var populære i Europa fra 1500-tallet. Begge var udført i kædesting.

Da jakken atter var samlet med den lyserøde halvsilkebrokade yderst og konserveringen som helhed afsluttet, kom Tipu's Kit tilbage til sine montrer på Windsor Castle. Siden er to af stykkerne fra vatteringen blevet publiceret af John Irwin i *The Kashmir Shawl*.

Karen Finch
grundlægger af TCC
(Textile Conservation Centre)
ved University of Southampton

Oversættelse: Lone de Hemmer Egeberg

Litteratur:

- Archer, M. *Tippoo's Tiger*, London: V&A, HMSO, 1959.
- Forrest, D. *Tiger of Mysore*, London: Chatto and Windus, 1970.
- Irwin, J. *The Kashmir Shawl*, London, V&A, HMSO, 1973.
- Robinson, H.R. *Oriental Armour*, London: Herbert Jenkins, 1967.

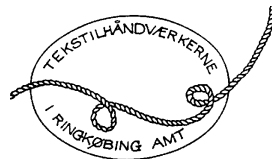
Kort nyt:

• Udgivelsen af Hanne Frøsig Dalgårds nye bog *Præsteklæder, Liturgien – Præsten – Håndværket* markeres ved en reception fredag den 25. april kl. 15 hos forlaget "Multivers", Tornebuskegade 7, st., 1131 København K.

Bogen vil være i boghandelen fra den 26. april 2003.

Tenens medlemmer er velkomne.

• Tekstilhåndværkerne i Ringkøbing Amt fejrer 15 års jubilæum den 8. 3. 2003 med foredragsprogram og udstilling i Textilforum i Herning. Dagen koster 250 kr. Tenens medlemmer er velkomne, kontakt Hanne Zinglarsen, Gindeskovvej 23, Feldborg, 7540 Haderup, tlf. 97 45 41 75.

Urinen skal være fra mænd, der drikker stærke drikke

Kombinationen af mandeurin og stærke drikke er, hvad man møder, hvis man studerer gamle opskrifter på potteblåt. Det kan man mere sig lidt over, men det er faktisk et "must", hvis man skal have gode og klare indigoblå farver.

I det følgende skal jeg fortælle lidt om, hvordan jeg nåede frem til samme opdagelse som tidligere generationer af farvere. Men først springer vi tilbage i tiden, nærmere bestemt til et nordfynsk loppemarked omkring 1990. På dette marked fandt jeg en flot sribet olmerdugsdyne, som jeg absolut måtte eje. Hjemme igen foldede jeg dynen ud, og opdagede til min store glæde, at den farve, jeg havde antaget for at være grå, i virkeligheden var potteblå. Ikke nogen pæn potte-

blå, men gråblå med små pletter i stærkere blå, kort sagt: blakket garn.

Hvordan denne dyne er farvet, skal jeg senere vende tilbage til.

I forbindelse med Hørvævsmeets overtagelse af Ingeborg Mule Henningsens farvekøkken, fik jeg lyst til selv at lære den gamle metode med indigofarvning ved hjælp af urin. De sidste tre år har jeg foretaget mange indfarvninger og derved også fået en hel del erfaringer med metoden. Urinen har jeg gerne indsamlet i forbindelse med fester, hvor både mænd og kvinder har været bidragydere, men i lange perioder har jeg haft en spand stående, som jeg selv har benyttet. Det har gerne været sådan, at når "festurinen" var ved at slippe op, ja,

Olmerdugsdyne sribet i rødt, hvidt og potteblåt.

så måtte jeg selv på spanden! Samtidig bemærkede jeg, at mine farvninger faldt temmelig uens ud, men var dog ikke helt klar over årsagen.

For at farvningen kan lykkes, skal urinen gære, og dette skal foregå ved en nogenlunde konstant temperatur. Denne gæring danner dels det nødvendige alkali (ammoniak) og dels reduktionsmidlet, dvs. reducerer ilten i farvebadet. Farvestoffet i det tilsatte indigopulver vil i gæringsprocessen omdannes fra indigotin til indigohvidt, og som sådan kan det trække på det emne der skal farves. Når stoffet eller garnet tages op af badet, skal det iltes, og i denne proces omdannes indigohvidt igen til indigotin.

Hvad betinger en god gæring? Udover den rette temperatur (25 - 37 grader – dog bedst ved den høje temperatur) som kan opnås ved hjælp af vandbade, hokasse eller sommersolskin, er urinens kvalitet altså også altafgørende.

Det fandt jeg ud af på denne måde: De mandlige deltagere på den årlige Stillebækfest havde samlet urin sammen, og da de syntes, det var sjovt at bidrage til kunsten, havde det skæppet godt i spanden. Efter nogle dage tog jeg urinen i brug, og det viste sig, at garnet blev forrygende flot, og farveoptagelsen var helt i top. Materialet var norsk kunstvævegarn, og her skal måske indskydes, at det altid er lettere at farve på uldfibre, fordi de ikke kræver så store mængder farvestof som vegetabiliske fibre. Jeg endte med en pæn portion garn, som hurtigt blev døbt "Stillebækgarnet". Jeg tegnede skitser til et vægtæppe, og farve-

krukken blev sat væk, fordi det var for koldt til udendørs farvning. Desværre viste min garnberegning, at "Stillebækgarnet" slet ikke kunne række til mit store projekt.

Men det lod jeg mig ikke slå ud af.

Jeg besluttede at gå helt systematisk til værks. Jeg skulle farve tre hold garn med en på forhånd fastlagt farvestofprocent. Hvert hold skulle skiftevis lægges i krukken og iltes indtil farvestoffet var opbrugt. Det betød gentagne nedlægninger. Farvekrukken stod i hokasse, dvs. en overdækket papkasse, som blev varmet op med en arkitektlampe. Hele arrangementet stod op ad radiatoren i mit badeværelse, og der var kun lugtgener i forbindelse med optagning og nedlægning af garn, som jeg foretog en gang i døgnet. Iltningen foregik ude i mit udhus. For hver ny farvning blev der tilsat ny urin og ny indigo. Den første farvning blev nogenlunde, men ikke helt så god som forventet. Hovedparten af urinen var fra Stillebækfesten, men jeg havde også tilsat min egen. I næste farvehold, var andelen af min egen urin endnu større, og farven blev mere grålig. Det sidste parti garn blev farvet udelukkende i egen urin, og resultatet var ærlig talt ikke noget at skrive hjem om. Det var næsten umuligt at få gæringen i gang, og farven blev stort set grå!

Men jeg havde såmænd blot erfaret, hvad generationer af farvere før mig har erfaret: urinen skal være fra mænd, der drikker stærke drikke!

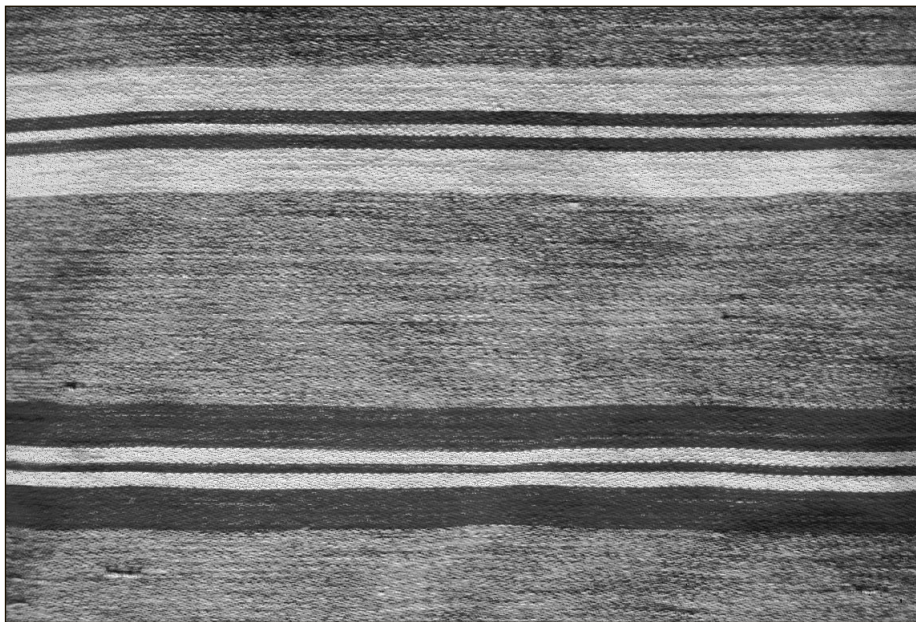
Det fører uundgåeligt til spørgsmålet: hvad er forskellen på

mænds og kvinders urin? Det har været vanskeligt at finde svar, selvom jeg har talt med både læger og sygeplejersker. Men der er kommet nogle bud. Mænd har flere og større muskler end kvinder, og det betyder, at der udskilles flere affaldsstoffer i urinen. Et andet svar er hormoner^{*)}. Kost og alkohol har ligeledes betydning. På Færøerne siger man, at urinen til potteblå skal være fra dem, der har spist fisk dagen før. I den føromtalte farveperiode spiste jeg fisk en gang, og indholdet i spanden fik med det samme en stram lugt, men ingen reel betydning, da jeg spiste mange grønsager og drak meget kaffe, spiste kun lidt kød og drak ikke stærke drikke. Vældig puritansk altså.

Til Stillebækfesten får jeg næppe den bedste urin. I mændenes første afleveringer vil vandindholdet nemlig være stort, så længe der drikkes, men affaldsstofferne øges umiddelbart efter, det er derfor, at morgenurin er den allerbedste. Den friske urin er steril, men det må samtidig betyde, at nogle af affaldsstofferne har den egenskab, at de kan sætte en gæring i gang.

Spørgsmålet om forskellen på mænds og kvinders urin er dog kun delvis besvaret, så er der nogle af læserne, der har nogle gode bud, hører jeg gerne fra jer.

Med hensyn til farveresultatet, må det præciseres: mænds urin giver klare, stærke indigoblå farver på alle tekstile materialer (følgende

Detalje af olmerdugsdyne. I denne gengivelse er det dog næppe muligt at se nuancerne i den potteblå farve. Den røde farves strålende karakter kan kun være fremkommet ved, at der er tilsat tinopløsning (evt. tinsalt) til farvebadet. Farvestoffet er enten cochénille eller krap, eller en kombination af begge dele.

er afprøvet: 4 forskellige silkekvaliteter, uld, bomuld, hør og sisal), og når materialet er luftet grundigt og vasket, kan man ikke umiddelbart aflæse hvilken metode eller hvilket hjælpestof der er benyttet til farvningen. Mænds urin giver ligeledes god vaske og gvideægthed – især det sidste kan være et problem i indigofarvning. Kvinders urin giver blege, gråblå farver på alle tekstile materialer, desuden er vaske- og gvideægtheden ringe.

De gråblå farver kan dog også forekomme, når man benytter mænds urin, men her er årsagen en lav farvestofprocent, dvs. farvekrukken har været i brug længe. Dette kombineret med en for lav farvetemperatur og gentagne nedlægninger i badet – og dermed langsom farveoptagelse, giver de

gråblå toner, men det skal tilføjes, at disse har en god vaske- og gvideægthed.

Mine mange farveforsøg viser sig også at være et redskab, hvorved man kan vurdere og analysere historiske tekstiler. Som så mange andre har jeg ment, at gråblå farver var synonymt med potteblåt, men det er altså ikke hele sandheden.

På dansk findes der ikke mange skriftlige kilder om brug af denne farvemetode. H. F. Feilberg har i Dansk Bondeliv (1889) fået en gammel kone til at berette om brugen af metoden, om end hun ikke gør det særlig detaljeret. Feilberg skriver, at farvegryden eller lødgryden havde sin plads i de fleste skorstene. Gryden eller jydepotten indeholdt "kvindemeje" eller "lud" –

Nogle bundter af "Stillebækgarnet". At farven ikke er helt jævn, skyldes at farvekrukken har været tæt pakket med garn.

altså gæret urin, og det må tolkes som urin fra kvinder. Vidste 1800-tallets danske landbokvinder ikke, hvad der skulle til, for at fremkalde den stærke indigoblå farve?

Den gamle kone beretter: “- men det kan ogsaa ske, at Farven ikke vil “tage ved”, saa er der ikke andet Raad end at komme Kalk i Luden; ja een kommer Surdej i, andre grøn Sæbe eller brændevin i; a har nu altid brugt Kalk; slaar det endda Fejl, er det bedst, at Gryden bliver stående en Maaned Tid eller to -”

Inspireret af dette ville jeg se om jeg kunne aktivere det farvebad, som kun indeholdt min egen urin.

Man skal bruge brændt kalk, og det kan være vanskeligt at skaffe, da næsten alt kalk sælges som læsket kalk. Jeg kontaktede derfor Faxe Kalk, som henviste mig til en mindre betonvarefabrik i Vissenbjerg. Her kunne jeg få lov at hente en spand kalk, når virksomheden næste gang fik kalk fra Faxe – kalken bliver nemlig læsket omgående.

Jeg læskede en skefuld kalk i lidt urin, som blev hældt over i farvebadet, og jeg lod det stå nogen tid, inden jeg lagde prøverne i. Jeg var usikker på farvestofprocenten, derfor blev der kun farvet små prøver, og disse blev lagt ned gentagne gange. Resultatet var overraskende. Farven var overvejende gråblå, men garnet havde nu fået en masse små pletter i stærk blå, dvs. at der havde været en fin gæring, hvor det enkelte kalkpartikel lå – det havde nemlig ikke været muligt, at opløse kalken fuldstændig. Som farvemethode betragtet må tilsæt-

ning af kalk altså betegnes som en nødløsning.

Alligevel gav forsøget en værdifuld viden, fordi jeg nu kunne se, hvordan garnet i den gamle olmerdugsdyne fra det nordfynske loppemarked var farvet. Nemlig i kvindeurin tilsat brændt kalk!

Mit mål med at foretage alle disse farvninger har dels været at forstå og anvende en gammel metode, dels benytte metoden i min egen æstetiske praksis og endelig kunne formidle den på Hørvævmuseet på Krengerup. Men at forsøgene også gav redskaber til at vurdere museumstekstiler – det var en overraskelse!

Susanne Nielsen

*) I Beda Larssons Hemfärgning med växtämnen (1913) finder man også en opskrift på potteblå. Hun skriver: “Ren frisk människourin – helst efter barn – samlas och skall stå väl övertäckt med tätt lock och ett dubbelvikt tygstycke på ett varmt ställe -” Men det fremgår ikke, om der er tale om drenge eller piger.

Broderitegneren Gerda Bengtson har skrevet sine erindringer i Haandarbejdets Fremme nr. 1 og 2, 1975-76. Hun fortæller bl.a. om, hvordan hun sammen med en finsk veninde arbejdede med plantefarvning og potteblåt i slutningen af 1920-erne. “Dog inden familien rejste, var der sat et stort trækar på et afsides sted. Vi skulle heri samle 40 liter urin. Ifølge farvebogen skulle denne helst komme fra børn, så alle drenge under 14 år fra den nærmeste landsby blev betalt for at komme daglig og aflevere deres væske, indtil karret var fyldt.”

At farvningen blev vellykket, fremgår af det følgende: "Det første kilo blev mørkeblåt, det næste kilo lidt lysere, der kom 7 kilo op, det sidste kilo blev lyseblåt, og så var der ikke mere farvestof tilbage. Men smukke blev farverne og vrede var gartnerfamilien, der lige-

som vi selv ikke havde kunnet benytte badstuen i 3 uger."

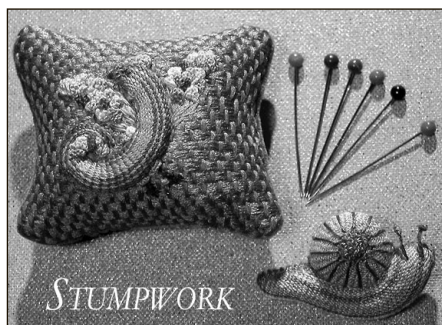
*

Bemærk: Traditionen tro udbyder Hørvævsmuseet på Krengerup plantefarvningskursus i uge 31, hvor potteblå har en central placering i undervisningen.

JULETUR: Den 16 november 2002 mødtes en snes af Tenens medlemmer i Badstuestræde 16 i Anne-Marie Elmbaks "Broderi Antik".

Anne-Maries butik er 3-delt, ét rum med salg af antikke broderier og gamle håndarbejdsbøger, det midterste rum har skiftende udstillinger og det sidste "salgsafdelingen" med alt hvad hjertet begærer af materialer, bøger m.v.

Da alle medlemmerne var samlet og havde beundret udstillingen af kopier af gamle navneklude fra museet i Celle, holdt Anne-Marie et lille causeri om sig selv og butikken.

Det er Anne-Marie meget magtpåliggende at formidle kendskabet til broderi. Individuelle kurser tilbydes med max. 4-5 deltagere, hvilket undertegnede varmt kan anbefale.

Formanden takkede Anne-Marie og overrakte hende et medlemskab af Tenen.

Derefter vandrede deltagerne igennem den allerede julesmykkede by til Nyhavn 31 C, hvor vi besøgte Håndarbejdets Fremme Galleri. Her går man igennem en port og befinder sig i en helt anden verden, med en gammel indre gård med bindingsværk, træer og efeu.

Galleriet er ligeledes 3-delt med butik, museum og galleri med skiftende udstillinger – denne dag var det svenske juleting. Museet ligger i stueetagen. Her blev vi vist rundt af Margrethe Thale Hviid, som forklarede om galleriets tilblivelse, om japanernes begejstring for Håndarbejdets Fremmes broderier – i særdeleshed Gerda Bengtssons designs. Håndarbejdets Fremme Galleri er en uafhængig, privat og japansk ejet organisation, der samarbejder med Foreningen Håndarbejdets Fremme.

Derefter vandrede vi ovenpå i Galleriet, hvor vi fik gløgg og småkager – alt imedens vi beundrede de svenske juleting og omgivelserne i særdeleshed – en utrolig smuk bygning i et historisk gårdmiljø.

Alt i alt en meget inspirerende eftermiddag – tak til Tenen.

I.-M. B.

Tilbageblik med refleksion om museum og broderi

På Greve Museum har vi igennem de sidste 10 år årligt haft en tekstiludstilling. Mange af dem har selvfølgelig drejet sig om hedebo-syningerne, da de jo er blevet til indenfor Greve Museums optagelsesområde. At museet efterhånden har fået et vist ry som "tekstilmuseum" kan vi aflæse ved at snakken om vores udstillinger går fra mund til mund, at vi har haft besøgende ikke blot fra Hovedstadsområdet, men også fra resten af landet foruden det store udland fx fra Tyskland, USA, Japan, og New Zealand, og at utrolig mange henvender sig til os og vil skænke os deres smukke broderier. Interessen for de smukke, hvide syninger er således forbavsende stor, og vi håber og tror da, at de mange velbesøgte hedeboudstillinger vi har haft, har været med til at styrke denne interesse, ligesom den ny forskning, vi har bragt på banen.

Hvordan har et museum betydning for udbredelse af interessen for og viden om syningerne? Og hvorfor tage et så gammelt og, tilsyneladende, velbelyst emne som hedebo-syninger op i et moderne forstadsmuseum?

Dette vil jeg reflektere lidt over i det følgende, samtidig med at jeg ser tilbage på årene med at opbygge en samling, lave udstillinger om og forskning i hedebo-syning.

Opbygning af en broderisamling

Da jeg i april 1988 begyndte på Greve Museum, som da kun eksisterede på papiret, overtog jeg et

arkiv med en masse indsamlede arkivalier, fotografier og en mindre samling hedebotekstiler. Der var foretaget en foreløbig registrering, men ingen beskrivelse og museal registrering af tekstilerne, og for at gøre det så godt som muligt, hidkaldte jeg "eksperten" på hedebo-syningens område, museumsinspektør Hanne Frøsig, som jeg havde arbejdet sammen med på Nationalmuseet, hvor hun var leder af tekstilsamlingen, og jeg havde arbejdet med et forskningsprojekt om boligen. Begge var vi magistre i etnologi og talte derfor "samme sprog".

Sammen med Hanne Frøsig gennemgik jeg vores beholdning på ca. 100 hedebo-syninger og blev sat ind i de forskellige teknikker, som jeg ikke havde beskæftiget mig med før. Hanne Frøsig fandt flere meget smukke stykker broderi i den lille samling.

Hos den lokale, museumsinteresserede, del af befolkningen havde man ønsket sig et hedeboegens museum, selvom der var to i forvejen, Roskilde og Køge. Uanset at Greve Museum fik statsanerkendelse på at være et "udviklingsmuseum", der skulle beskrive forandringen fra land til by, hang denne "hedebodrøm" ved. Det betød, at vi lige fra starten fik en stadig strøm af indleveringer af hedebroderier, ligesom forventninger om, at vi skulle beskæftige os med den "gamle" hedebo-kultur, lå i luften. Den opgave måtte vi så tage seriøst.

Det stod mig hurtigt klart, at der ikke var forsket i eller lavet udstillinger om hedebo-syningerne i en meget lang periode, faktisk ikke si-

den Hanne Frøsig havde stået for indsamlingen "Folkelige broderier" i 1960, og spørgsmålet var nu, om tiden ikke var moden til at kaste sig over emnet, men på en ny måde? Jeg syntes, jeg kunne føle det "på min nyre".

Et nationalromantisk omdrejningspunkt

1994 var gennembrudsåret for vores hedebofokusering med projektet "Hedebo - et nationalromantisk omdrejningspunkt". Ved at læse den foreliggende litteratur om hedebosyninger, både af etnologisk og tekstilteknisk art, syntes det en frugtbar ide at tage udgangspunkt i den "genopdagelse" af hedebosyningerne, som fandt sted i slutningen af 1800-årene og omkring århundredeskiftet 1900, hvor hedeboondekulturen blev dyrket som led i oprustningen af en danskhed. "Hvad udad tabes skal indad vindes" var mottoet. Den danske identitet skulle styrkes ovenpå det forsmædelige nederlag i 1864, hvor vi tabte en meget stor del af Danmarks arealer til Tyskland. Højskolebevægelse og husflidsbevægelse samt den "dannede" elite i hovedstaden sørgede for, at landbostandens særkende bl.a. de hvide syninger fra "Heden" blev sat på programmet, i undervisningen, på udstillingerne og gennem opdragende virksomhed for fremme af en "bedre smag" hos den brede befolkning, et resultat af industrialismens fremmarch med masseproducerede varer af mere eller mindre kvalitativ standard.

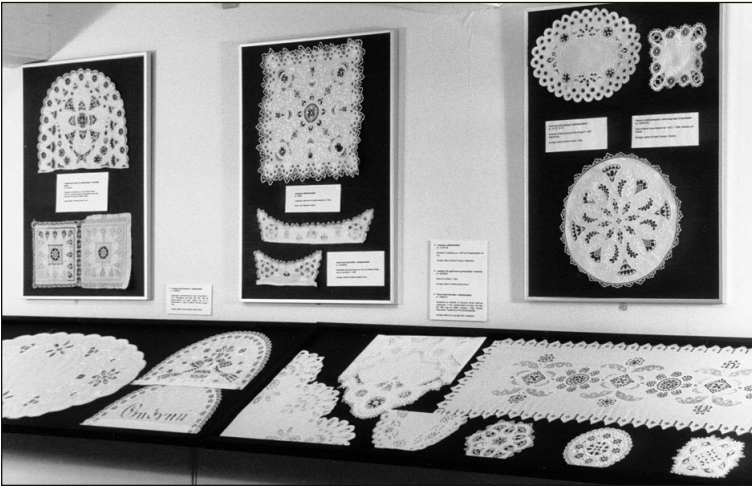
Sammen med daværende formidler på Greve Museum, Helle

Denckert, formulerede vi et nyt udgangspunkt for synet på hedebosyningen og samlede "eksperterne" på området for at få dem til at skrive deres syn i en artikel hver, Hanne Frøsig, Bjarne Kildegård, begge Nationalmuseet, Minna Krage-lund, Danmarks Pædagogiske Universitet (dengang Lærerhøjskolen), samt Grete Rung, Roskilde Museum. Det blev til en udstilling og en publikation, som der gik ry om. Fra bl.a. Roskilde og Køge Museer, fra Håndarbejdets Fremme, Clara Wæver/Eva Rosenstand samt fra private lånte vi mange utrolig smukke hvide syninger. Vi følte også, at denne nye synsvinkel var aktuel i tiden, da forskningen på dette tidspunkt fokuserede meget på verdensudstillingerne og deres betydning for den nationale egenart. I vores publikation og udstilling var temaet Hedebo og verdensudstillingerne også et omdrejningspunkt.

Broderi og kvindedisciplinering

Indsamlingen af hedebosyninger åbenbarede, at der var en stor lagune i museernes samlinger, udklipshedebo var ikke nær så talrigt repræsenteret som de ældre teknikker.

Det resulterede i, at jeg udarbejdede et spørgeskema om denne teknik. Interessen var så stor, at vi kunne indsamle over 200 spørgeskemaer og tekstiler fra kvinder fra hele landet, fra alle lag og i alle aldre, med fyldige proveniensoplysninger. Det blev til en udstilling med udklipshedebo, og en publikation med titlen "Det disciplinerende sting" (ikke disciplinerede som

Fra udstillingen "Det disciplinerende sting".

mange troede). Synsvinklen var et kvindeperspektiv. Broderi var noget, enhver ordentlig kvinde skulle mestre i 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet med. Mange kendte hvidsøm fra håndarbejdsundervisningen helt frem i 1950'erne. Men hvor mange kvinder var dygtige og havde det som interesse, så var der jo også en del, som havde hadet det. Det fremgik tydeligt af besvarelserne. Og at syning jo også kunne bruges til disciplinering af piger, og blev det, er vel ikke et ukendt fænomen.

Igen var interessen for vores projekt overvældende. Vores publikation blev rekvireret af mange hedebointeresserede kvinder, også udenfor Danmark.

I forbindelse med udstillingen fik vi mange gode kontakter med studerende fra Håndarbejdets Fremmes Seminarium, og havde de følgende år flere studerende og færdige kandidater ansat i perioder på museet, både til demonstration og kurser eller til analyse af tekstiler i

forbindelse med udstillinger. Disse kontakter har vi været meget glade for. Det betød også, at vi fik henvendelser fra mange tekstilinteresserede, fagkvinder som lægkvinder, der kom og fik omvisning i udstillingerne eller for at studere vores samling. Det mål, der havde været mit med dette projekt, at retablere udklipshedebo som en ligeværdig teknik sammen med de ældre hedeboteknikker, syntes at være nået.

Den permanente udstilling om Hedebokulturen

Både i 1995 og 96 havde vi udstillinger med hedeboosyninger. I 1996 var temaet de symbolske betydninger, der er knyttet til motiverne, og undersøgelsen af tekstilerne udfra dette aspekt resulterede i udstillingen "Hjorten, løven og livstræet" samt nogle artikler. Det er dog et af de få felter, jeg ikke har fået undersøgt til bunds endnu. Forhåbentlig bliver der tid.

I 1997 havde vi fået etableret den permanente udstilling "Mod nye tider", der som udgangspunkt har ændringerne i landbokulturen mellem 1850 og 1915, hvor jo de hvide syninger havde en central plads i forbindelse med de store udstillinger og skabelsen af Dansk Folkemuseum.

Vores kontakter med håndarbejdsstuderende betød, at vi fik fire dygtige studerende til at lave en udstilling med "Moderne hedebo", hvor de præsenterede deres arbejde med at gøre hedebo tidssvarende teknisk og brugsmæssigt. Til udstillingen var knyttet et tekstilværksted, ledet af de studerende. Interessen for hedebo blomstrede i fuldt flor, hvilket kunne ses af besøgstallet og de mange indleveringer, der fulgte i hælene på udstillingerne. Folk ringede fra hele landet og forespurte, om vi var interesseret i, at de skænkede deres formødres smukke ting til Greve Museum. Vi sørgede selvfølgelig for at lave aftaler med vores nabomuseer, så vi ikke kom i en ufrugtbar konkurrence om tekstilerne. Men

vi har tværtimod haft et utroligt godt samarbejde, hvor både Køge og Roskilde Museer har henvist til os, da begge har tilstrækkelige samlinger af de smukke ting. På den måde er vi også kommet i kontakt med mennesker fra hele landet, der skiver til os. Interessen for vores kurser i Hedebo-syning har også været stor. En venteliste opstod, og i 1998 havde vi igen to håndarbejdsstuderende til at undervise en uge.

Ny forskning i udklipshedebo

I 1999 henvendte tekstillærer Jytte Harboesgaard sig til mig. Hun havde funderet over, hvilken respons jeg havde fået på min tese om, at udklipshedebo var et resultat af et kulturmøde mellem en almuetradition og en borgerlig tradition for syning. Da svaret var: "Ingen respons overhovedet", foreslog Jytte Harboesgaard, at vi indledte en forskning på dette område. Det resulterede i et projekt, hvor Greve Museum selv gik ind med lønpen-

Sykursus 1994.

ge til undersøgelsen, suppleret med støtte fra Roskilde Amtsråd, da det var et fællesprojekt, hvor samlingerne fra amtets øvrige museer, Roskilde, Køge og Fjordmuseet i Jyllinge, indgik i forskningen.

Resultatet blev spændende og endte med både en udstilling af hedebo kraver og en ny publikation i 2000. Den eksisterende viden blev suppleret med ny viden, vi havde fået bl.a. gennem de mange indleveringer til samlingen, samt Jytte Harboesgaards forskning i ca. 300 kraver i hedeboteknik. Det viste sig, at der igennem hele den 100-års periode, hvori kraverne var syet, havde været brugt nogle specielle sting, og at kvinderne med disse havde kunnet efterligne teknikker kendt fra borgerlig sytradition. Da mange af kraverne var syet med tulipanen som motiv, og da denne blomst er blevet regnet for hedeboegnens blomst, kom udstilling og publikation til at hedde "Tulipanen i Hedebo syningen". Af hensyn til vores "internationale" publikum var der engelsk sammenfatning og det engelske navn blev "Tulips in Hedebo Needle Lace".

Udstillingen blev bl.a. set af en gruppe kvinder fra Japan, og vi var stolte over, at man kom til Greve Museum så langt borte fra. Bogen gik også jorden om, ikke i så mange eksemplarer, træerne vokser jo ikke ind i himlen, men nok til, at vi syntes, vi kunne være stolte over at have sat hedebo syningerne på en "international" dagsorden. At Jytte Harboesgaard blev tilbudt en måneds kursusvirksomhed både i USA og New Zealand var selvfølgelig med til denne "internationale" udbredelse af projektet, det skal

der ikke lægges skjul på. Projektet resulterede også i flere artikler af Jytte Harboesgaard og undertegnede, både danske og i udenlandske tidsskrifter.

Seneste resultater

Både i 2001 og 2002 har vi haft tekstiludstillinger. Her har temaerne været rudesyning, en klassisk, men overset teknik, samt en lille udstilling med trendfletninger, hvor museets eget materiale har kunnet påvise teknisk lighed med kniplinger. Jytte Harboesgaard har fremstillet den tese, at de smukke tætte trendfletninger fra Greveengen, med tæt bund, præcis som lærredslag i kniplingsteknikken, måske ligefrem er blevet til ved at tråde har været opvundet på pinde? Man kan således stadig finde nyt at andre sig over.

Kombinationen af at sætte broderi ind i en samtidssammenhæng og forske ved hjælp af både etnologiske synsvinkler og teknisk håndarbejdsfaglige, hvor man tager udgangspunkt i "Hvad ser man", for at finde ukendte broderitekniske fremgangsmåder, har været frugtbar. For denne kombination har vi også høstet ros, bl.a. fra Danmarks Pædagogiske Universitet, hvor Greve Museums forskning blev fremhævet som noget mønsterværdigt. Det vil vi gerne takke lektor Minna Kragelund for.

De mange henvendelser vi har haft fra tekstilinteresserede, lægfolk som fagfolk, interessen for vores udstillinger og bøger, den ros vi har fået, har varmet os meget og skærpet vores dokumentationsvirksomhed. Vi håber, at museet på

denne måde har vist, at vi har haft en betydning både for at fremme interessen for en smuk, dansk tekstiltradition, men også for at have frembragt nye synsvinkler, fremstillet nye teser, og medvirket med ny viden om de hvide broderier. Museet har derfor virket som en "vidensbank", hvor interesserede har vidst, at de kunne henvende sig. Og det er vel en rigtig god funktion for et museum.

Jeg vil slutte med et par ord fra min kollega, museumsinspektør Grete Rung i Roskilde, som varme-ede mig meget om hjertet. De blev fremsagt efter vores frugtbare samarbejde om den første store hede- boudstilling på Greve Museum, hvor de hvide syninger blev sat på museumsdagsordenen igen, efter

en periode med foragt for "kludedamer" dvs. etnologer, som forskede i tekstiler, og efter at ordet "dekadencehedebo", brugt af bl.a. museumsinspektør Ellen Andersen om udklipshedebo, gennem vores udstillinger og publikationer om udklipshedebo nu skulle være manet i jorden for steds: "Det var godt du gjorde det".

Ena Hvidberg

Litteratur om Hedebo-syninger - fra Greve Museum:

- Ena Hvidberg (red): *Hedebo- et nationalromantisk omdrejningspunkt*. Greve Museum, 1994
- Ena Hvidberg: *Det disciplinerende sting*. Greve Museum, 1995
- Ena Hvidberg og Jytte Harboesgaard: *Tulipanen i Hedebo-syningen*. Greve Museum, 2000

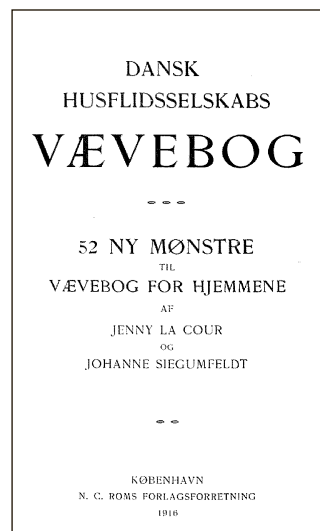
Gammel dansk vævebog på universitet i Arizona

Fra et digitalt bibliotek kan man downloade forskellige væverelaterede publikationer. For eksempel kan man finde *52 ny Mønstre til Vævebog for Hjemmene* af Jenny la Cour og Johanne Siegumfeldt, København 1916.

<http://www.cs.arizona.edu/patterns/weaving/weavedocs.html>

The On-Line Digital Archive of Documents on Weaving and Related Topics contains material on weaving, woven textiles, looms, textile manufacture, spinning, dyeing, fibers, pattern design, and basketry. Most documents are in PDF-format.

Tak til Vibeke Ervø for tipset.

Artikelregistrering

I 1999 blev det besluttet, at TENEN skulle informere medlemmerne om relevante artikler om tekstiler. Registreringen har nu stået på i nogle år, og vi vil gerne forelægge resultatet af indsamlingen indtil nu.

Udvalget i en sådan registrering vil naturligvis altid blive præget af den/de personer, der samler oplysninger, både hvad angår indholdet af artiklerne og den geografiske spredning. Det viser sig også ved at de registrerede artikler fortrinsvis handler om kniplinger og vævede billedtæpper.

Derfor skal vi igen opfordre medlemmerne til at bidrage til registreringen med oplysninger om artikler. Disse modtages med glæde af undertegnede, som har været ansvarlig for registreringen siden generalforsamlingen i 2001.

Adamsen, Christian:

- Hjemmeindustri, i: *Skalk*, nr. 1, 2000, side 29 - 31.

Bergquist, Karin:

- Væver med kobber, i: *Ud og se*, august 2002, side 4 - 5.

Busch, Ebba:

- Kniplersker på Gram og Nybøl Gods 1961, i: *Erhvervshistorisk Årbog*, 1972, side 60 - 72.
- En "storkerede" fra Vestegnen, i: *Nationalmuseets Arbejdsmark*, 1961, side 101 - 107.
- - og gamle kniplinger, i: *Skalk*, nr. 1, 1961, side 19 - 28.
- Kniplingsimitationer i tyllstræk-syning, i: *Arv og eje*, 1965, side 65 - 80.

- Fra en kniplerskes ugebog, i: *Sønderjyske Årbøger*, 1966, side 66 - 79.
- Erhvervskontrol med kniplersker i Nordslesvig, i: *Arkiv* 2, 1968, side 65 - 77.
- Miljøforskning over kniplersker ud fra kirkebøger, i: *Arkiv* 3, 1971, side 271 - 282.
- En kvindelig kniplingsforlægger, i: *Folkeminder*, 1971, side 97 - 112.
- En erhvervsgruppe belyst gennem folketællinger, i: *Erhvervshistorisk Årbog*, 1973, side 190 - 239.

Hansen, Keld Møller:

- Hørgården, i: *Skalk*, nr. 1, 2000, side 12 - 17.

Høy, Pia:

- STOPPEBILLEDER om Anette Bendixens tekstilkunst, i: *Hrymfaxe*, nr. 3, september 2002, side 8 - 11.

Jensen, Charlotte S.H.:

- Nok til både og og to?, i: *Helsingør Kommunes Museer, Årbog* 2001, side 121 - 132.

Lassen, Erik:

- Nonnernes hvide broderier, i: *Haandarbejdets Fremme*, nr. 4, 1980 - 81, side 1 - 5.

Kainø, Pia Flindt:

- 390 timer med korssting, i: *Ud og se*, august 2002, side 30 - 33.

Kaiser, Birgit:

- Knipling i Vonsild i 1600-årene, i: *Sønderjysk Månedsskrift*, nr. 11, 1999, side 271 - 279.

Krag, Anne Hedeager:

- Dragt og magt, i: *Humaniora*, nr. 4, 1999, side 3 - 7.
- og Lise Ræder Knudsen: Vikingetidstekstiler, i: *Nationalmuseets Arbejdsmark*, 1999, side 159 - 168.

- Silkevejen, i: *Skalk*, nr. 6, 1999, side 28 - 31.
  - Ved silkevejen, i: *Sfinx*, nr. 4, 2001, side 161 - 165.
- Lauridsen, Inger:
- En kniplingssamling og dens forbindelse til Hansigne Lorenzen i Ballum, i: *Sønderjyske Museer*, 2000, side 5 - 14.
- Manning, Ulla:
- Sidste skrig, i: *Skalk*, nr. 4, 1999, side 20 - 27.
- Møller, Henrik J.:
- Uldspinderiet i Skærbæk, i: *Nordslesvigske Museer*, 1998, side 55 - 67.
- Rosing-Schow, Lita:
- Folkedanserdragter på museum, i: *Nomus*, nr. 2, 2002, side 11 - 12.
- Sarauw, Christian:
- Fra billedkunst til broderi, i: *Billedkunst*, nr. 4, 2000, side 20 - 29.
- Schoubye, Sig.:
- Det trykte kildemateriale til belysning af den tønderiske kniplingsindustri, i: *Sønderjysk Månedsskrift*, nr. 5, 1989, side 164 - 171.
- Schovsbo, Per Ole:
- Historien om en fabrik, i: *Skalk*, nr. 4, 2001, side 20 - 27.
- Sørensen, H.E.:
- Fire billedtæpper fra Skærbæk Væveskole 1898, i: *Nordslesvigske Museer*, 1997, side 41 - 67.
  - Svanetæppet, i: *Sønderjyske Museer*, 2000, side 33 - 44.
  - "Hedemøllen" - et billedtæppe fra Skærbæk Væveskole på Skærbæk Museum, i: *Sønderjysk Månedsskrift*, nr. 11, 2001, side 294 - 295.
- Tornehave, Bodil:
- Danske Almuekniplinger, i: *Budstikken*, 1959, side 121 - 142.
  - Knippelstocke, i: *Budstikken*, 1961, side 105 - 124.
  - Knyttede beklædningsgenstande, i: *Budstikken*, 1964, side 99 - 133.
  - Bornholmske Kvinders husflid, i: *Bornholmske Kvinders Husflid*, 1985, side 49 - 112.
- Østergård, Else & Simun V. Arge:
- Tjørnuvíkfragmentet. - Et sjældent tekstilfragment fra Færøerne, i: *Nyt fra Nationalmuseet*, nr. 94, 2002, side 30 - 31.
- Aagård, Kirsten:
- Det havde de på, i: *Helsingør Kommunes Museer*, Årbog 2001, side 99 - 120.
- Herudover kan der findes artikler med 'tekstilt' indhold i bl.a. følgende periodica:
- *Gavstrik*
  - *Grima*
  - *Haandarbejdets Fremme*
  - *Kludemagasinet*
  - *Kniplebrevet*
  - *Husflid*
  - *Rapporter*, Stoftrykker- & Væverlaugets blad
  - Div. museers og lokalhistoriske foreningers årbøger.
- Endelig skal jeg gøre opmærksom på, at der på følgende adresse også findes et artikelregister:
- <http://www.perjacobi.dk/dpp/dragt/litteratur.html>

Lis Slottved,
adresse: Se telefonlisten bag i bladet

Bog anmeldelse:

Kensington Palace: *The Official Guidebook*. Royal Ceremonial Dress Collection, text by Joanna Marschner. London: Historic Royal Palaces, 2001. 56 pages. £ 3.95.

Kensington Palace rummer foruden kongelige privatboliger også the State Apartments and Royal Ceremonial Dress Collection, der er offentligt tilgængelige.

Der er mange udsøgte eksempler på hofdragter fra ca. 1750 til nu, både dronningernes store kjoler og dragter båret ved præsentation for hoffet. Endvidere skrædderværksteder som illustrerer tilblivelsen af både kjoler og uniformer.

I de seneste år er der kommet mange flere kjoler frem, både dronningens, der alle er kreeret af de ypperste engelske designere, og kjoler der har tilhørt prinsesse Diana. Hun gik somme tider over grænsen og engagerede udenlandske modeskabere, hvilket hun da også måtte høre for. Men overdådige er de – allesammen – og naturligvis flot udstillet.

Guiden giver smagsprøver på både de storslåede repræsentationslokaler, dragterne, haven og den omgivende park. Regn med at

Bog anmeldelse:

June Swann, *History of Footwear in Norway, Sweden and Finland, Prehistory to 1950*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Stockholm 2001. ISBN 91-7402-323-3. 357 sider. Illustreret, mange i farver. Litteraturliste. Index. Set til 220 SEK.

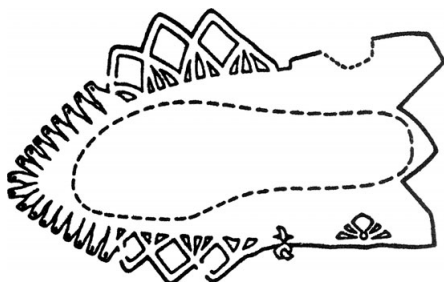
en tur gennem samlingerne tager ca. to timer.

Lone de Hemmer Egeberg

June Swanns værk har været imødeset med forventning. Udgivelsen er stillet som opgave af Agnes Geijers fond för nordisk textilforskning og er støttet af andre fonde. Formålet er at belyse det svensk influerede område inden for Norden, og det viser sig at rumme ma-

teriale til en skarpsindig analyse af en interessant geografisk enhed, men med mange lokale særpræg. Forfatteren har en livslang karriere bag sig ved The Boot and Shoe Collection, som er en del af Northampton Museum i England, og hun er blandt kolleger kendt for at betragte verden i skohøjde og altid med smittende lune. Det er derfor en vægtig afhandling, der nu foreligger, ikke blot fysisk – den vejer 1 kg, så det er ikke natbordslektüre, vi taler om – men også i sit indhold.

Teksten støtter sig som rimeligt er til de betydelige forgængere, den klassiske fremstilling af svenskeren Ernfrid Jävert, *Skomod och skotillverkning från medeltiden till våra dagar*, fra 1938. Af interesse for os danskere refereres også til Margrethe Halds *Primitive Shoes* fra 1972, men denne hovedsagelig om sko fra forhistorisk tid og sene-

Mønster til etstyks sko. Andet årh. Arnitlund i Jylland. Hald 1972.

re tiders fodtøj af oldtidens etstyks form, der snøres om foden. Det nye i bogen er dermed en mere nuanceret redegørelse for de tre nordiske landes forskellige forekomst af mode- og håndværksformer frem til det overvejende fabriksfremstillede fodtøj efter omkring 1960. Dertil kommer den meget vidende forfat-

ters iagttagelser af sko i museums-samlinger, ikke blot i det afgrænsede område i Norden, men også i England og hvor ellers det er relevant at beskrive til sammenligning.

Introduktionen behandler bogens plan, herunder en redegørelse for de grundlæggende typer af fodtøj, *sandal* og *mokkasín*. Sandaler fastholdes med remme eller stroppe til tæerne, og har deres oprindelse i varme klimaområder. Mokkasintypens oprindelse er kolde egne og vedrører – inden for bogens rammer – oldtidens og den tidlige middelalders etstyks fodtøj, senere også kendt fra Færøerne, og i en mere sammensat form samernes skindsko.

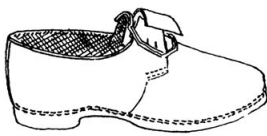
Det var den danske geograf Gudmund Hatt, som i sin disputats *Arktiske Skinddragter* fra 1914 har udviklet teorien om udbredelsen af disse typer, og i etnografisk litteratur hævdes denne teori fortsat. Lærerigt er det derfor at få June Swanns overvejelser baseret på et kildemateriale med en mere sikker datering. Der er for samernes vedkommende over lang tid sket en udvikling med kombination af de to grundtyper.

Et vigtigt eksempel på forfatterens iagttagelser er skildringen af skoene fra middelalderen af et enkelt lag, gerne af gedeskind. Disse lette sko viser slid under fodballen, som forfatteren tolker som tegn på, at man har haft en anden form for gang med vægten på forfoden, samt at de bevarede sko fortrinsvis må have været til indendørs brug.

Også om garvning og behandling af skindet er der interessante bemærkninger. Det hørte indtil renessancen med som en del af sko-

1 THASSIKENKA
LAINST-SUOMI
A 6016

2 SOLKIKENKA
TUNTEMATON SEUTU
A 1111

3 MUSTAKENKA
SIKAINEN
A 2544

4 KUORIKENKA
HARMIJARVI
A 5753

5 KENKA
JOUKSENO
A 1780

6 KENKA
KUSMA
A 2277

7 TJILASKOVAR
WÖYRI
A 531, 86

8 TOHYELI
KÄHMOINEN
A 1904

9 BÄLLADIEKSA
ALAHARMA
A 3073

10 MORSIUSKENKA
KEMIO
A 3528

11 KENKA
HYRÄDÄN
A 1279

12 KENKA
ANJALA
A 2273

13 PUKIKENKA
SAKYLÄ
A 7048

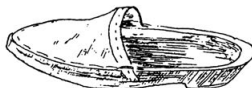
14 PUKIKENKA
LAINLA
A 2637

15 PUKIKENKA
ELIMÄKI
A 1845

16 TENNISKUSSOJA
SIPOO
A 5861

17 TÄÄSKO
SIPOO
A 5848

18 PUHTOHOIJASAPPAAT
PORIN SEUTU
A 6676

Finske sko og støvler sidst i 1800-tallet. Sirelius 1916, figurtafle XXIII.

magerens speciale, og metoderne har influeret på, at skomageren kunne bosætte sig i et af de centrale stræder på de ældre handelspladser, netop der hvor folk lettest kunne finde ham. Men da garvningen blev et fag for sig, og skomageren blev afhængig af dette, flyttede håndværket ud i periferien af byerne.

Først med renæssancens tysk influerede håndværk kommer der sko med tilsyet sål af flere lag læder samt en opbygget hæl. Fra begyndelsen af 1800-tallet er der eksempler på mandssko, som er forarbejdet til henholdsvis højre/venstre fod, hvilket først er blevet almindeligt også til kvinder i løbet af 1900-tallet.

Bogen er affattet på et vel fortalt engelsk. For at få egentligt udbytte vil det være nødvendigt at kunne læse sammenhængende på dette sprog. Men der er så mange og klare illustrationer, at det gør det nemmere at følge med også for den interesserede, som ikke mestrer engelsk.

Titlen afgrænser bogen til Norge, Sverige og Finland. Den er dog fuldt ud aktuel også for os i Danmark. For oldtiden og den tidlige middelalder er der henvisninger til danske fund. Alle typer af fodtøj har også op gennem perioderne haft tilknytning til Danmark, om end vores nærmere kontakt med Hansestæderne og mere direkte handel med de sydlige nabolande har betydet, at håndværket har nået at gøre sig gældende her noget tidligere¹.

Sko af typer med begrænset lokal udbredelse er et problem for sig. De egnspræg, som for os er vel-

kendte i folkedragterne, gør sig også til dels gældende i fodtøjet. Bondesko findes omtalt i skriftlige kilder i 1600- og 1700-tallet. I Danmark kunne sådanne sko købes på markederne, hvor bønder hovedsagelig var henvist til at handle. Der var i enevældens tid forordninger, som gav lavshåndværkerne en særstilling i købstæderne, hvorimod der i oplandet i betydelig afstand kun måtte bo og arbejde visse håndværkere, som ikke var i lav og heller ikke var fuldt skolede. Sådanne regler som satte skel mellem by- og landbefolkning synes ikke at have gjort sig gældende i England. Det er derfor meget lærerigt at få beskrivelsen ud fra forfatterens engelske og brede europæiske baggrund.

Også træskoene er jo for danskere et interessant og endnu ikke særlig vel belyst fænomen. De skånske træsko er beskrevet på baggrund af Skånes gamle tilhørsforhold til Danmark, men de er sat i forbindelse med de nederlandske, og det er bemærkelsesværdigt, at de også har været kendt i det sydlige Finland siden 1600-tallet. Man må bestyrke forfatterens opfordring til, at der bliver gjort yderligere undersøgelser af egnspræget fodtøj med den hensigt at skaffe mere detaljeret materiale til at datere de variationer, der har forekommet, og som lader til at afvige i datering fra mange europæiske lighedspunkter.

Hanne Frøsig Dalgaard

---

1. George Nellemann red., *Gamle danske håndværk*, Skomager, Politiken 1971.

TENENs udgivelse ultimo 2002:

CD-rom: *Folkelige broderier fra 6 danske øer*. 60 lysbilleder fra øerne Læsø, Anholt og Sejerø samt Fanø, Mandø og Rømø.

Web præsentation, eBog med tekst, billedpræsentation og billedoriginaler. Til Macintosh, Unix og Windows m.fl.

Udgive af TENEN – Dansk Tekstilhistorisk Forening 2002. ISBN 87-989296-1-5. Pris 125 kr. plus forsendelse.

Serien blev udgivet af foreningen "Danmarks folkelige Broderier" i 1988, men har længe været udsolgt. Nu er alle disse billeder blevet skannet ind på en CD-rom, så de er blevet tilgængelige på alle nyere computere, hvad enten de er af typen Macintosh, Linux, Windows eller Unix, og der skal ikke installeres specielle programmer.

Billederne er en af de i alt 13 lysbilledserier, som blev udgivet fra 1961 til 1986. Tilsammen repræsenterer de et unikt billedværk om den egnsprægede tekstilkunst, der blev udfoldet blandt landboere, før industrialiseringen satte ind i 1870'erne og gjorde selvforsyning overflødig.

Tekstiler er brugsting, der hurtigere end de fleste andre materialer bliver slidt op og kasseret. Men det er lykkedes ved en storstilet registrering over en årrække i alle egne af Danmark at fotografere og beskrive op imod tyve tusinde dragtstykker og boligudstyr. Det har krævet en enestående indsats af frivillige kvinder at opsøge hjemmene og skaffe adgang til disse klenodier, der mere eller min-

dre påagtet stadig fandtes i kister og skabe. En del er forhåbentlig stadig i behold i hjemmene, men det er billederne, der giver os adgang til dette materiale. Det må ikke gå tabt. Det er derfor en stor glæde, at CD-rom'en betyder, at serien *6 danske øer* nu som den første er restaureret digitalt, så den har fået langt større holdbarhed, foruden at den er blevet tilgængelig for enhver ...

Hanne Frøsig Dalgaard

Hanne Frøsig Dalgaard var i sin tid Nationalmuseets repræsentant i arbejdet. Red.

CD-rom'ens seks vigtigste filer og mapper:

1. En web-præsentation med billeder og tekst – beregnet til at blive vist i en almindelig Internet-browser.
2. En elektronisk bog med billeder og tekst i udskrivingskvalitet.
3. En elektronisk lysbilledserie med billederne alene.
4. En "readme" mappe med supplerende forklaringer og tips.
5. En mappe med billedoriginalerne – fx. til brug i egne præsentationer og opgaver.
6. Bonus-mappen indeholder en overraskelse.

CD-rom'en tilbydes TENENs medlemmer til særlig intro-pris. Tilbudet gælder til og med februar 2003 samt i forbindelse med foreningens generalforsamling.

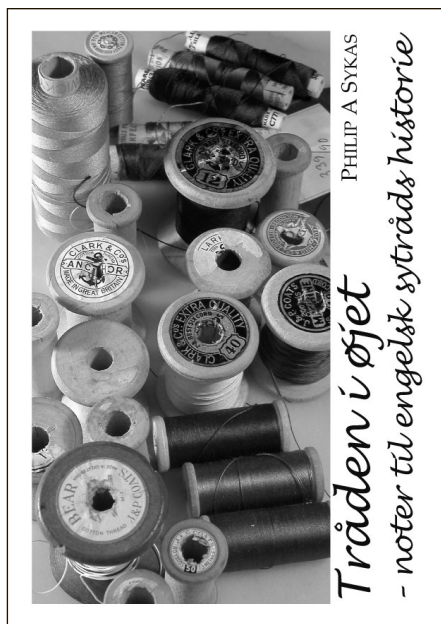
TENENs udgivelse ultimo 2002:

Philip A Sykas: *Tråden i øjet. Noter til engelsk sytråds historie*. Oversat fra engelsk af Lone de Hemmer Egeberg.

44 sider med illustrationer i sort/hvid. Udførlige noter og en omfattende bibliografi.

Udgivet af TENEN – Dansk Tekstilhistorisk Forening 2002. ISBN 87-989296-0-7. Pris 75 kr. plus forsendelse.

Den engelske konservator og tekstiltforsker Philip A Sykas har sammenfattet mange års erfaring og

Hæftet tilbydes TENENs medlemmer til særlig intro-pris. Tilbudet gælder til og med februar 2003 samt i forbindelse med foreningens generalforsamling.

Tailors' Silk Twist.

(12 threads). 2-oz. reels.

Special Fast Dye, "Ureka" quality, black	...	...	15/11	per lb.
Super Legee, "Black Centre," label	"	"	19/-	"
Rich Twist, "Exhibition" quality	"	"	21/-	"
Pure Dye, "Shamrock"	"	"	29/-	"
" "Two Roses"	"	"	29/-	"
" "Thistle"	"	"	29/-	"
Rich Legee, "White and Gold" label	"	"	26/-	"
Pure Dye, "Venetian" quality	"	"	14/-	per box.

Length guaranteed, 6 reels in box.

NORW.—Twist Sizes... Stout. Full Mid. Mid. Fine Mid. Fine.
Each Reel containing ... 25 30 35 40 45 50 55 60 or 70 yds.

dokumentation om emnet, og hans fremstilling foreligger nu på dansk med addenda skrevet specielt til denne udgave.

Sytrådens teknologiske udvikling behandles fra 1600-tallet med hørtråd, silke og bomuld samt et fyldigt kapitel om symaskinens særlige krav til ensartet tråd. Kniplétråd omtales, og det afsløres at hørtråd fra 1600-tallet kan indeholde både blå og bomuld.

De engelske sytråds-mærker vil mange læsere kunne genkende fra egen sykurv.

*

Hvad betyder industrialiseringen for sytråden?

Hvordan kan man tidsfæste en dragt eller reparation ud fra tråden? Er der tale om fingerspidsforømmelse, eller kan man basere sin vurdering på facts?

Det er nogle af de spørgsmål forfatteren behandler.

*

Hæftet henvender sig til alle med interesse for tekstiler – også til museer, seminarier og højskoler.

Lone de Hemmer Egeberg

LES SIXTIES
MODE
D'EMPLOI

*“Jacqueline Kennedys år i Det hvide Hus”. “1960’ernes brugs-mode”. Musée de la mode et du textile i Paris indtil 16. marts 2003. ↑
Lise Warburg udstiller i Rundetårn - se udstillinglisten. Denne gobelin hænger i Folketinget og er vævet 1985-1992. Karton af Mogens Andersen. ↓*

Kort nyt:

• Værløse Museum har 50 års jubilæum den 14. februar 2003. I den anledning udgives bogen *Guldbroderi og Huekoner. Om kunsthåndværk for gejstlighed, adel og bonde.*

Forfatterne er Lone de Hemmer Egeberg og Tove Werner Larsen.

Mon ikke bogen bliver omtalt nærmere i det følgende nummer af bladet?

ARRANGEMENTS- OG UDSILLINGSKALENDER

TENENs generalforsamling: Afholdes på Jyllands Herregårdsmuseum Gammel Estrup i Auning lørdag den 15. marts 2003 kl. 13:45.
Se invitation andetsteds i bladet.

TENENs skovtur 2003: Planlægges at foregå den 3. august 2003. Målet er Sydsjælland med Museet i Køng som udgangspunkt. Nærmere herom følger i næste nummer.

Vendsyssel Historiske Museum:

Fra runer til moderne quilts. Patchwork inspireret af vikingetiden fremstillet af QuilteQunstnerne. Til 3. 3. 2003.

Engle – de findes. Udstilling af den svenske tekstilkunstner Åsa Wettres store samling. Til 30. 9. 2003.

Adr.: Museumsgade 2, 9800 Hjørring.

Nordjyllands Kunstmuseum:

Lise Warburg – et dansk gobelinværksted i det 20. århundrede 1962 – 2002. 28. 3. – 9. 6. 2003.

Adr.: Kong Christians Allé, 9000 Ålborg.

Industrimuseet:

Slipseknuder og skuldervat. Klædeskabet udstiller i år festtøj og uniformer til manden. Til 16. 2. 2003.

Adr.: Gasvej 17, 8700 Horsens.

Textilforum:

The fiber as Art Collection. 100 miniaturearbejder af 100 japanske tekstilkunstnere. Til 2. 3. 2003.

Jubilæumsudstilling. Tekstilkunstnerne i Ringkøbing Amt udstiller i Keldhuset. 8. 3. – 27. 4. 2003.

Adr.: Vestergade 20, 7400 Herning.

Sønderjyllandshallen:

Husflidsfestival med bl.a. tekstiler. 21. 3. – 23. 3. 2003.

Adr.: H.P. Hanssensgade 7, 6200 Åbenrå.

Museet på Koldinghus:

Jette Nevers tekstildesign. Retrospektiv udstilling i anledning af væverens 60 års dag. 10. 5. – 9. 6. 2003.

Adr.: Koldinghus, 6000 Kolding.

Køge Museum:

Knipleskole for børn. Lær knipling af kniplelærer Astrid Hansen. 18. – 20. februar kl. 13.30. Varighed 1½-2 timer. For børn over 6 år.

Adr.: Nørregade 4, 4600 Køge.

Holbæk Museum:

Embroidery Mail. Korrespondance mellem Jytte Harboesgaard, Danmark, og Debra Virgins, USA. 20. 3. – 27. 4. 2003.

Adr.: Klosterstræde 18, 4300 Holbæk.

Skovhuset ved Søndersø:

Pejling af en ny tid. Stoftrykker – og Væverlaugets censurerede udstilling af væv og billedvæv. Til 23. 2. 2003.

Adr.: Ballerupvej 60, 3500 Værløse.

Værløse Museum: 50 års jubilæum – 14. februar 2003

Særudstillinger om: *Karls Museum – Museets første 50 år – Værløse fibulaen "Alugod"*. Fra 15. februar 2003.

Adr.: Mosegaarden, Skovgårds allé 37, 3500 Værløse.

Amagermuseet: Særudstilling

Tulipaner i tusindvis. 8. til 12. februar 2003.

Adr.: Hovedgaden 4, Store Magleby, 2791 Dragør.

Rundetaarn:

Lise Warburg – et dansk gobelinværksted i det 20. århundrede 1962 – 2002.

Til 16. 3. 2003. Se også www.rundetaarn.dk

Adr.: Købmagergade 52 A, 1150 København K.

TENENs kalender udarbejdes på grundlag af arrangementer i *KultuNaut* – Den Elektroniske Kulturkalender. Yderligere oplysninger samt illustrationer modtages gerne direkte fra arrangører og deltagere. Deadline for korte meddelelser er ca. to uger før bladet udkommer. Send oplysningerne til Lone de Hemmer Egeberg, som koordinerer listen.

Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.

<i>navn</i>	<i>adresse</i>	<i>telefon / ePost</i>	<i>hverv</i>
Annet Laursen Skjelsager	Dorthesvej 2 3520 Farum	44 95 05 55 <i>silke-annet@detail.dk</i>	formand
Lone de Hemmer Egeberg	Gærdet 12 3460 Birkerød	45 81 15 97 <i>vdblom@worldonline.dk</i>	næstformand + redaktion
Anni Mejdahl	Nibsbjergvej 10 7500 Holstebro	97 42 37 86	kasserer
Lis Slottved	Hjarupvej 10 6200 Aabenraa	74 63 03 50 <i>slottved@privat.dk</i>	sekretær, artikelregister
Bent Bille	Langgade 44, Flemløse 5620 Glamsbjerg	64 72 15 65 <i>familien.bille@get2net.dk</i>	bestyrelse
Hanne Frøsig Dalgaard	Bredebovej 33, 6.tv 2800 Lyngby	45 88 32 67 <i>hfd@vip.cybercity.dk</i>	redaktion
Vibeke Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl@get2net.dk</i>	redaktion
Anne-Marie Keblov Bernsted	Kildevældsgade 87, 2.tv 2100 københavn Ø.	39 20 48 81	suppleant
Jytte Harboesgaard	Frederiksberg Allé 78 1820 Frederiksberg C	33 21 14 81	suppleant
Margit Ambeck	Lyshøjgårdsvej 87, 1.th 2500 Valby	36 30 61 50	suppleant
Lucie Borgsmidt- Hansen	Broholms Allé 28 2920 Charlottenlund	39 64 31 85	revisor
Susanne Nielsen	Sasserød 16 5462 Morud	64 83 11 26	korrektur, forklæder
Frits Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl@get2net.dk</i>	redaktion

De specielle medlemstilbud ...

Medlemspris i februar 2003 er 150 kr. for et eksemplar af hver af TENENs to nyudgivelser inklusive forsendelse. Enkeltvis og med forsendelse vil tilbudssprisen for medlemmer være henholdsvis 110 kr. for CD-rom'en og 60 kr. for hæftet.

Betaling med check eller kontanter samtidig med bestilling skal ske til foreningens formand:

*Annet Laursen Skjelsager,
Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55.*

Oplys venligst medlemsnummeret – indgår i adresseringen bag på bladet.

Noter til symaskinenålen historie

Symaskinens historie går tilbage til 1790. I 1858 kom den første maskine, der ligner den håndsymbaskine, vi kender, og i 1860 kom maskinen med friarm.

I 1887 tog udviklingen fart: Den første symaskine, der kunne sy zig-zag, så dagens lys og det åbnede vejen for nye muligheder, som vi den dag i dag ikke er færdige med at udnytte. Det var en tysker ved navn Kayser, der havde fremstillet zig-zag maskinen, og han ønskede patent i 20 år på den.

Skuffet blev han, da patentbureauet sagde OK, men ...

Udviklingen af nye maskiner gik på dette tidspunkt stærkt, og bureauet mente, der snart ville komme en ny maskine, der overgik Kayzers. I stedet for skulle han tage patent på synålen!

Hvorfor nu det? – Jo, den var ny og enestående. Symaskinenålen i dag ligner den stadig til forveksling, og hemmeligheden er den lille rille, der på forsiden løber ned i nålens øje og derved fører tråden skånsomt gennem stoffet og sikrer at griberen derefter kan få fat i tråden på nålens bagside.

Kayser sagde trods skuffelsen ja til at tage patent på nålen, og det fortælles, at han blev temmelig rig. Han lod sig ret hurtigt opkøbe af en motorcykel- og symaskinefabrik i Karlsruhe, som så fik navnet Gritzner-Kayser AG. Denne fabrik blev i 1957 opkøbt af Pfaff.

Kilder: Foredrag af Flemming Teglkamp samt Internet.

Vibeke Lilbæk

